

ЕКЗИСТЕНЦІЯ СВОБОДИ В МОВНО-МЕНТАЛЬНОМУ ВИМІРІ НАЦІОНАЛЬНОЇ САМОІДЕНТИФІКАЦІЇ

КЛИМОНЧУК Василь Йосифович

кандидат політичних наук, доцент,

Інститут історії і політології Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника

У статті досліджується місце і роль свободи та її значення в національній мові, мисленні й ментальності. Доведено, що політичний досвід національного життя акумулюється в мові, мисленні, духовній культурі, менталітеті. З огляду на це мова зберігає історичний досвід, заповнює ментальний склад нації та її духовні цінності.

Ключові слова: свобода, мова, політичні цінності, політична культура, духовна культура, менталітет.

Мовно-культурна складова в історії українсько-російських відносин у різні історичні періоди не лише являла собою своєрідний місток для взаєморозуміння, але й не рідко набувала конфліктного характеру, коли використовувалася як інструмент для досягнення односторонніх політичних цілей. Тож метою дослідження є визначення статусу російської мови в Україні, перед усім трактування Європейської хартії регіональних мов у вітчизняному законодавстві. Виявлення глибинних причин популярності поглядів на статус російської мови в Україні, а також відповідних настроїв у суспільстві, в тому числі і в історичній ретроспективі, залишається актуальним завданням дослідження.

Сучасні суспільно-політичні процеси в Україні, що супроводжуються концентрацією влади в руках однієї політичної сили, докорінно змінюють політичний устрій без врахування волі народу. Помилково було б сприймати на віру очевидну правову нелегітимність повернення до Конституції, прийнятої в 1996 р., завдяки рішенням Конституційного Суду. За європейськими правовими й політичними стандартами закладені Конституцією України юридичні підвалини державного устрою не можуть бути змінені без волі народу. Адже Конституція України статтею 5 закріплює норму, згідно з якою «носієм суверенітету і єдиним джерелом влади в Україні є народ»[9, с. 44].

Ця конституційна норма мала б стати для можновладців своєрідним стрижнем їх політичної свідомості й різного роду рішень, які б забезпечували життєвість та стійкість вказаної норми. Вибір владними політичними силами шляху входження України в міжнародні структури безпосередньо пов'язаний з волевиявленням народу як єдиного носія суверенітету держави. А це означає, що угода про подальше перебування Чорноморського Флоту Росії мала б спиратися на волю українського народу. У зовнішній політиці чинної влади в Україні відбувається віртуально-дискурсивний бум навколо питання про об'єднання з Євросоюзом чи з митним союзом, де править Російська Федерація. Проте воля народу знову ігнорується. Позірна двозначність, з якою нинішня влада визначає зовнішню політичний курс з Євросоюзом і Російською Федерацією, містить політичну суперечність. Цей тип політичної поведінки є чимось більш ніж національно-прагматичний підхід. Останній, на нашу думку, полягає в індивідуальних мотивах зберегти «демократичне обличчя» перед Євросоюзом і змінити свою прихильність до віртуальної демократії, яка покликана приспати негативну реакцію лідерів країн Євросоюзу, спрямовану проти репресії представників основних опозиційних сил. Проте усунення всіх опозиційних сил з політичної арени України має загальний глибший сенс.

В цьому контексті зауважимо, що відомий французький мислитель і політичний діяч Жан Антуан Кондорсе написав у в'язниці філософський трактат, в якому змалював майбутнє цивілізації в межах буржуазного суспільства, заснованого на приватній власності й демократичному праві, соціальні верстви не будуть піддаватися обману, усвідомлять себе і свої права, будуть насолоджуватися свободою й матеріальними статками. Він був щирим, коли вірив у державу, яка зробить засадою свого існування свободу. Цей концепт є слухним, коли процес формування і розвитку політичних інститутів влади був наслідком вільного волевиявлення спільноти, коли процес мислення, мови, духовна культура були тісно пов'язані із життям свободи, а не її абстрактною ідеєю.

А.Бергсон у своїй праці «Час і свобода волі» висунув ідею, що тканина суспільного життя – це безперервна мінливість, яка виявляє творчий розум, здатний здійснювати прорив до свободи та прирощення її змісту[2, с. 114-115]. Він розглядає життєдіяльність суспільства як процес формування інтелекту, розсудку, мислення, мови, духовної культури і власного відчуття свободи як продукту духовної діяльності. Із цього випливає, що національне усвідомлення своєї політичної історії та існую-

чих у минулому досвіді форм свободи, наслідком якого є сучасне її розуміння, потребує вивчення матеріальних носіїв цієї свідомості, мови, культури.

Враховуючи українські реалії, зазначимо, що найбільш активні представники Партії регіонів мають виключне зосередження своєї уваги на захисті російської мови й компартійної символіки. А це є лише доказом того, що сильний вплив на їх політичну волю має великодержавницька ідея Росії та її тоталітарно-владний світоглядно-духовний імператив. Змагаючись головним чином з партіями, які тією чи іншою мірою поєднують ліберальні цінності й українські національно-патріотичні ідейно-світоглядні засади, впливова частина нинішньої партії влади відкрито протиставляє вузько кланові інтереси олігархічного проросійського капіталу інтересам переважній більшості українського суспільства. Відверті симпатії до одноосібного з елементами тоталітаризму способу політичного устрою Росії з її єдиноруським лідером В. Путіним виявляють не тільки логіку загальних державно-владних прагнень, але й створюють економічний ґрунт для нової експансії великоросійської політики.

Найпомітнішим у політиці регіоналів є постійне наростання ворожості до українського національно-патріотичного руху, яка посилилася після судового скасування звання Героїв України С. Бандери та Р. Шухевича, а також із розгортанням закриття українських шкільних і дошкільних освітніх закладів та переписуванням історії з обмеженим висвітленням більшовицького тероризму й голодомору. Показовою з політичних акцій нинішньої партії влади є відродження в історичній пам'яті найзапекліших ворогів української національної державності, зокрема Катерини II і Петра I, які знищили козацьку вільнолюбну державність; та Леніна і Сталіна, які робили все можливе, щоб знищити українську націю та її вільнолюбний дух. Ідея цього нового різновиду нищення української нації досить чітко проглядається в русифікації засобів масової інформації, особливо телебачення й друкованої продукції.

У певному розумінні русифікація як соціокультурний феномен сучасної України насправді існує. Але навіть за президентства Л. Кучми поволі, з певним побоюванням місцеві бюрократи Сходу й Півдня України вимушено проводили політику звільнення русифікованих соціальних верств від їх великоросійського менталітету та сприяли формуванню в їх свідомості українських національних цінностей. Важливо пам'ятати, що мова, менталітет і свобода мають екзистенційну спорідненість. Цю ідею поділяє В. Кафарський, коли стверджує, що «визначальна роль в національній культурі України належить українській мові – чільній знаковій системі національного буття, релігії, побутово-обрядовій культурі народу без властивої тоталітарним державам месіанської агресивності»[8, с. 201]. З цього твердження випливає цілком актуальне дослідницьке питання: яке місце свободи, її роль та значення в національній мові, мисленні й ментальності?

Політичний досвід національного життя акумулюється в мові, мисленні, духовній культурі, менталітеті. З огляду на це мова зберігає історичний досвід, заповнює ментальний склад націй та її духовні цінності. Відомий дослідник духовної культури Давнього Риму О. Лосєв зазначає, що «римське відчуття життя вперше починає виразно впадати в вічі з розвитком римської всесвітньо-завойовницької політики»[12,с.12].Огляньмо ж факти формування Московської імперської держави і збагнемо, що в її інститутах влади примус є найпершою функцією. Цей концепт є слухним, коли ми бодай коротко викладемо суттєві риси мови націй імперських держав.

Великоросійська мова, мислення й менталітет формувалися і розвивалися на основі владного абсолютизму. В. Богданов пише, що Москва знищила «новгородців як чужинців, вирізала під корінь населення Твері, Торжка, Ржева та інших міст... Іван IV розбив новгородців за допомогою татар... Геноцид проти нашої основної етнічної культури, дійсних, а не названих слов'ян і росіян продовжувався не одне сторіччя... Власне ці культури здійснювали несправедливу політику стосовно корінного населення, яке мешкало в Україні... Причини геноциду новгородців і причини геноциду активних соціальних верств в 1917, 1937 та інших роках мають свою історичну підставу. На першому місці тут стикаються суперечності між правовими системами, в яких прагнуть жити різні культури: одним правове поле заважає, інші не можуть без нього існувати»[5, с. 206-207]. Великоросійська державність для мови, свідомості й ментальності російського суспільства є межа, до якої доходить їх соціальна самосвідомість. Ідея всемогутності держави досягла такої проникливості в мову, менталітет і духовну культуру, що усвідомлення вселенсько-великодержавної місії Москви стає національним ідеалом.

Тож доречно тут згадати про назву української території у складі Великої Росії – Малоросія. Безперечно, термін «Великий» у державницько-імперському мисленні можна використовувати не лише як назву Московії для аналітико-узагальнюючого осмислення, але і як вираз суспільної свідомості й менталітету, тому й ідея свободи безнадійно втягнути в потік великоросійської державницької свідомості. У своїй безпосередній екзистенції свобода не існує без великодержавницького контексту. В

межах суспільної свідомості росіян державницький орієнтований характер думки й менталітету спроможний зрозуміти свободу у безпосередній функції держави.

В українській мові, ментальності й духовній культурі співвідношення свободи до контексту її діяльності збігається в усвідомленні терміну «воля». В. Даль визначає волю, як «свободу простору діяльності і вчинків»; по-друге, «відсутність неволі, примусу, насилування»; по-третє, «творча діяльність розуму»[6, с. 238]. Це визначення ілюструє історію суспільної господарської та політичної діяльності українського народу та історичну складову його мови. Спільність соціально-економічних та суспільно-політичних умов життєдіяльності й факт виразності терміна «воля» укорінені в межах Київської Русі. Адже «лексика українця XII – XIV століття ще не мала слова «влада»... Слово «влада» походить від церковнослов'янського і означає право підпорядковувати своїй волі когось або щось»[10, с. 24]. Причина того, що термін «влада» не існував в межах Київської Русі, прихована тією обставиною, що народ мав вирішальну волю в суспільно-політичному й державницькому житті. Влада не була відчуженою від волі народу, а тому ще не знаходимо політичного гноблення й розуміння неволі.

Діяльність логічного розсудку пов'язана абсолютно, із загальними умовами соціально-економічної, суспільно-політичної й соціокультурної діяльності. Для виокремлення протилежного «воля» терміну «неволя» суспільно-політичні події мали б включити дисгармонію в існуючу гармонію життєдіяльності. Слово «воля», як екзистенція життєдіяльності української спільноти, увібрало в себе майже чотириохсотрічну розсудкову, мисленну і ментальну діяльність та вербалізовану практику спілкування. Тож суспільство, живучи спільною владною волею, через живий досвід її реалізації має в собі співчутливий спосіб життя. «Установка соціальних явищ на ґрунт психології, – вважає Л. Тихомиров, – має для політики те значення, що прокладає шлях і для розуміння основного фактору її – явище влади... Таким чином, влада продукується одночасно з самим суспільним процесом»[16, с. 26].

Різні форми суспільно-політичного устрою відрізняються один від одного відмінностями у формуванні й функціонуванні влади. Г. Вернадський, порівнюючи суспільно-політичній устрій Московського Царства і Київської Русі, писав: «На противагу Московської і Литовської державам, Київська Русь була країною вільних політичних інститутів та вільної гри соціальних й економічних сил» [4, с.26]. У наведеному твердженні міститься висновок про те, що політична історія Київської Русі ще не мала відчуженої від народу політичної волі – влади. Тому екзистенція свободи цього періоду українського розвитку полягає у ствердженні необхідного й неподоланого суспільного політичного владно-вольового вияву.

Основна помилка сучасного філософсько-політичного розуміння влади, а отже, й політичної свободи та невільництва, полягає в тому, що ми ще й досі маємо у своїй світоглядно-ціннісній позиції традиційне уявлення про державу, що сформувалося під впливом марксизму-ленінізму. «Навіть зрікаючись його, – вважає О. Чубарян, – ми не перестаємо бути «марксистами», адже досі побутує думка, що держава – це спеціальний апарат соціального примусу, який насамперед регулює класові відносини, забезпечує панування одного класу над усіма іншими соціальними групами»[18, с. 97].

Зв'язок між політичною свободою і владою державних інститутів в Київській Русі ще не усвідомлювався. Будь-яка логічна конструкція розсудкового мислення повинна мати ясний зв'язок з соціальним буттям. Тут, у цьому особливому життєвому процесі термін «свобода» мав інший смисл. Згідно висновків дослідників української лексики, «у слов'ян свобода одного кореня із займенником свій; слово свобода – з давнім суфіксом збірності –од(а) – першопочатково означав спільність тих, хто проживав у етнічній групі, тобто «своїх» й визначало в цих межах статус кожної людини, і кожного свого члена спільноти»[13, с. 14-15]. Оскільки в давньоруському суспільстві кожне слово було водночас і думкою, і соціальним почуттям, і волевиявленням, то слово «свобода» не мислилося поза втратою особи своєї ідентичності. Отже, «свобода – суть цього життя, одна із складових в сукупності ознак вільного члена, роду. «Собь» без «свободи» не існує, але й свобода сама по собі ніщо, вона складається з численних «о-соб-ей»[13, с. 102]. Це слово функціонувало у мисленні тодішньої спільноти, об'єднаної в полісі з назвою Руських земель.

Роз'яснюючи політичний зміст слова «свобода», слід зауважити, що воно виникає спочатку у визначенні владної підлеглості окремих церковних епархій. Так, приміром, ієрархічне підпорядкування влади, яке визначає межі свободи, подається в одній із грамот патріарха Максима Києво-Печерському монастиреві. «А больше того никакие власти да не имеют над тем монастырем печерским и пределы его епархии архимандриты печерского»[15]. Тут досить слухним є те, що церковна ієрархія владних відносин встановлює межі самостійної владної волі керівництва Києво-Печерського монастиря. Водночас, у Київській Русі ми не знаходимо ніяких вказівок на усталені норми поневолення з боку політичних інститутів влади окремих соціальних груп. Земля-поліс забезпечує свободу всім своїм спів-

громадянам. «На самому початку свобода – соціальний термін»[7, с. 181]. Свобода означає вільний стан, але лише в межах своєї територіальної спільноти. Невільниками вважали, по-перше, полонених; по-друге, вигнанців за якусь провину із територіальної громади. «Поняття свободи в давньоруських перекладах загалом дещо не визначене, тому що свободу русичі розуміли своєрідно: як особисту гарантію в межах свого суспільства»[7, с. 213].

Політична форма усвідомлення неволі в киеворуському соціальному середовищі починається у зв'язку з процесом соціально-економічного закріпачення селян в Речі Посполитій. Після утворення Речі Посполитої руські землі Великого Русько-Литовського князівства були підпорядковані польському адміністративному управлінню. Н. Полонська-Василенко описує тодішні події так: селяни швидко втрачали свої права на землі, право самоуправління, на саму свободу. Шляхта та магнати, використовуючи владу, обмежували селян. Перестали існувати села на «руському» праві самоврядування, пани усували виборний лад, призначали своїх тівунів чи отаманів, забороняли віча, силували селянські суди. Селяни боролися від цієї експлуатації [14, с. 463]. Крім того, католицька церква почала реконструювати духовне життя українців. Все це разом усвідомлювалося як чужа владна сила, непідвита ні міщанам, ні селянам руських земель. Протестне заперечення впливу чужої владної волі, яка не поціновує звичаї та традиції русів-українців, трансформується у масові повстання, які поступово само організуються із висуненням своїх провідників у боротьбі за вольності. «Війна українського народу за рушійними силами і сутнісно була анти кріпацькою, антифеодальною, а за політичною спрямованістю – народно-визвольною»[11, с. 74].

Саме в процесі народно-визвольної війни 1648-1654 рр. українська спільнота безпосереднім переживанням й розмірковуванням свого військово-визвольного руху оживила потенціал свого внутрішнього волелюбного духу. Слово визволення з-під чужої владної волі виражало зв'язок у смислового й емоційно-вольового прагненні українців здобути втрачену самостійну державність. Історичний переворот у суспільній свідомості, ментальності, мові, що відбувся за роки народно-визвольної війни проти панської польської влади, полягав у тому, що він означав повернення до політичних джерел вільного життя в Київській Русі.

До початку закріпачення польською владою селян, позбавлення їх та міщан прав на самоврядування руси-українці оволоділи накопиченим вільнолюбним політичним і культурним надбанням, у структурі якого не було причин замислюватися над проблемою волі і неволі. В їх життєвій духовній сфері не існувало відчуття і розуміння неволі. «Київська Русь душевно сприймалася народною пам'яттю, мало місце якесь таке явище, що змушувало людей позбутися негативної складової й пам'ятати лише досягнення. Це «щось» було духом свободи – індивідуальної, політичної та економічної, - який домінував в тому періоді і стосовно до якого московський принцип повної залежності індивіда від держави був разючим контрастом»[4, с. 26]. З цього можна зробити висновок, що однією з характерних рис киеворуської народної мови, свідомості й ментальності був дух свободи з його емоційно-вольовим переживанням, засобом котрого на бачення свого життя накладалася відчутно радісна перспектива. Воля була значимим чинником теперішнього і майбутнього.

У межах Київської Русі формувалася українська мова, менталітет і духовна культура, в структурі яких волелюбність завжди була присутня. Ця волелюбність постійно знаходилася у процесі самовизначення. Але з того часу, коли в Речі Посполитій почався політичний, економічний, соціальний і духовний утиск свободи, цей феномен української екзистенції став соціальним ідеалом народно-визвольного руху й основою козацької цивілізації. «Давні традиції народного самоврядування доповнювалися тут запозиченими елементами політичної культури. Запорожців утримувало разом щось більше ніж елементарна етнічна, релігійна й мовна тотожність. Низова вольниця складалася із спорідненості духа. Січова форма державності виросла як випромінювання різноманітності запорозьких натур – з їх волелюбності, простонародної життєздатності»[1, с. 36].

Отже, волелюбність як екзистенція свідомості, менталітету й суспільно-політичної самоорганізації української нації на початковій стадії свого розвитку не була способом пізнання світу, як писав про свободу Спіноза, її цінність полягала в тому, що вона для широких соціальних верств була життям безпосереднього досвіду. Тож і народно-визвольна війна була спричинена внутрішніми спонуками волі й самосвідомості, які зберігали своє минуле, тішилися ним і не сприймали утиски від чужої державної влади. У цей період свобода (вольниця) стає й інтелектуальною працею, основним завданням якої було осмислювати суспільно-політичну ситуацію, що склалася, знайти своє місце в геополітичному просторі, створивши свою державну організацію на засадах свободи.

Козаччина запропонувала тодішній європейській цивілізації «образ демократично-республіканського способу правління»[1, с. 117]. Монархічні держави, особливо Царська Росія, не могли задовольнятися тим становищем, що сусідні слов'яни сягнули вищого й довершеного для того

часу політичного устрою з усвідомленням національної свободи й свободи різних соціальних верств. Однак розвиток суспільно-політичної свободи в процесі формування політичних інститутів влади козацької державності супроводжувався «містечковим» себелюбством, загостренням політичних інтересів між окремими старшинськими групами й свавіллям окремих соціальних прошарків низів. Свавілья – це наслідок внутрішнього поєднання вільнолюбства і радикального індивідуалізму. Саме ці явища стали перешкодою на шляху розбудови української національної держави.

Той факт, що народи, які в етногенезі й національному житті були в деспотичній державі, яка абсолютизувала себе в мові, суспільній свідомості й духовній культурі, й не відчували в своєму житті екзистенцію свободи, засвідчує про їх здатність пишатися величию своєї держави й не усвідомлювати своєї особистої соціальної гідності. Так, приміром, всі етногрупи, які були в складі Московського царства, твердо досягнули міць і славу деспотичної держави, яка сформувала у підданих хибне уявлення національної гідності і честі у величі своєї держави. Відомий дослідник історії держави і права Росії М. Володимирський-Буданов зазначає, що з часів правління Петра I «державне право прагне повністю усунути залишки приватноправові: в законах визначається верховенство влади, як державної»[5, с. 19].

У народів, які жили вільним життям, є суспільно-політичний досвід, з якого проростає воля до свободи. В Російській державності, відповідно і в мові, ментальності й духовній культурі історизм обтяжений деспотичним монархізмом. Якому пасує бути великим і всесвітнім володарем. Російська соціальність – це одержавлена велич. Тому не випадково слово «великий» у політичному словнику російської мови посідає таке місце, як в українській – слово «воля». В українському менталітеті, мові й духовній культурі присутня стихія волелюбства. У Російській державності є її абсолютизація та історично послідовний дух величі. Згадаймо: Петро Великий, Катерина Велика, Великоросія. Дух Великоросійської державності знаходимо в гімні СРСР: «Великий, могутній Радянський Союз», «навіки з'єднала Велика Русь». Великоросійське почуття політичного життя має водночас гостре відчуття цивілізаційної ізольованості. Саме тому лідери Російської державності постійно прагнуть об'єднати своїх сусідів, щоб нова політична організація пододала цю цивілізаційну ізольованість. В. Богданов пише, що «на відміну від більшості країн Європи в нашому спадку більшу частину складають нащадки культур-воїнів... Демократія передбачає, що той, хто голосує, має політичні погляди. Але звідки їх мати більшості громадян, якщо їх не має більшість в Думі»[3, с. 256-257]. Великоросійське почуття політичного життя також сформоване на мілітарному пануванні державного духу. Народи, які жили вільним життям, не сформували й своєї мови, культури й менталітету, а тому складають мовчазну співчутливу масу до вождів, держави. Духовна культура деспотичної мілітарної держави насичена духом перемог та освячення вождів-героїв, що є консервативним для значної частини російськомовного населення України.

Усі європейські народи тією чи іншою мірою зазнали впливу імперських держав, але вони несли в своїй історичній пам'яті минуле, просякнуте духом свободи. Республіканський Рим залишив у спадок систему римського громадянського права й особливу систему публічного права, що збереглася в мові, менталітеті, духовній культурі народів того часу. У російській історії держави і права Московське царство «стає поліцейським переважно... Давня держава є переважно військовою» [5, с. 72]. Військова сила в державі функціонує для колонізації чужих територій та для чинення примусу. За соціально-цивілізаційним характером мілітаризація держави є антисоціальним явищем. «Примус, – вважає А. Уайтхед, – є обмеження свободи»[17, с. 449]. Коли гуманізм й народовладдя є головною засадою українського народу, то головною вадою московської деспотичної монархії є її абсолютизм, що розвивається в часі й фіксується в мові, менталітеті, духовній культурі.

Із наведеного ясно, що просування в українській національно-державницький простір великоросійської мови означає водночас і насадження історичних витоків державницького абсолютизму й авторитаризму чи інших недемократичних соціокультурних та ідеологічних традицій. Тож ті русофільські й українофобські політики, які із власної необхідності шукають причин утвердити російську мову як другу державну в Україні, узасадничують рудимент державного деспотизму й авторитаризму. Їх неспроможність опанувати українську національну мову, культуру й розвинути свій менталітет до рівня українського національно-демократичного виправдовується міфом про близьку спорідненість української та російської мов і духовних культур. На нашу думку, глибоко під поверхнею великоросійських політичних лідерів сучасної України виразно проглядається незмінний субстрат великодержавницького менталітету й рудимент комуністичного однопартійного більшовизму, який не бажає мати громадянське суспільство й підконтрольну йому державну організацію.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Андрущенко В. Л. Запорізька Січ як український феномен / В. Л. Андрущенко, В. М. Федосов – К. : Заповіт, 1995. – 173 с.
2. Бергсон А. Длительность и одновременность/ А. Бергсон // Собр. соч.: В 5 т. – Т.4. – СПб., 1913-1914. – 308 с.
3. Богданов В.В. Этническая и эволюционная история Руси / В. В. Богданов – М. : Белые ольвы, 2001. – 272 с.
4. Вернадский Г. В. Киевская Русь / Г. В. Вернадский. – Тверь-Москва, 2001. – 448 с.
5. Владимирский-Буданов М.Ф. Обзор истории русского права / М.Ф.Владимирский-Буданов. – К., 1905. – 811 с.
6. Даль В. Толковый словарь / В. Даль. – М.: Госиздат, 1955. – Т. 1. – С. 238.
7. Историчний словник українського языка: В 10 т. / Є. Тимченко. – К., 1930-1932. – Т.1. – С. 181.
8. Кафарський В. І. Нація і держава: культура, ідеологія, духовність / В. І. Кафарський. – Івано-Франківськ : Плай, 1999. – 336 с.
9. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30.– Ст. 141, зі змінами, внесеними згідно із Законом від 08.12.2004 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2005.– № 2. – Ст. 44.
10. Коцюбинський В. Й. Привласнення: соціальні аспекти / В. Й. Коцюбинський. – К. : Український центр духовної культури, 1999. – 239 с.
11. Кульчицький В.С. Історія держави і права України / В. С. Кульчицький, М. І. Настюк, Б. Й. Тищик. – Львів : Світ, 1996. – 295 с.
12. Лосев А. Р. Эллинистическо-римская эстетика I – II вв. н.э. / А. Р. Лосев. – М. : МГУ, 1979. – 416 с.
13. Німчук, В. В. Давньоруська спадщина в лексиці української мови / В. В. Німчук – К. : Наукова думка, 1992. – 312 с.
14. Полонська-Василенко Н. Д. Історія України: У 2-х т. / Н. Д. Полонська-Василенко. – Т. 1. – К. : Либідь, 1995. – 672 с.
15. Ставропігійна грамота Константинопольського патріарха Максима Києво-Печерського монастиря. – К. : Бібліотека НАН України. – Ф. 27.
16. Тихомиров Л. А. Монархическая государственность / Л. А. Тихомиров / М. : ГУП "Облиздат", ТОО "Алир", 1998. – 672с.
17. Уайтхед А. Н. Избранные работы по философии / А. Н.Уайтхед; пер. с англ. – М., 1991. – 717 с.
18. Чубарян О. О. Нариси історії Росії / О. О. Чубарян. – К. : Ніка, 2007. – 799 с.

Климончук В. И. Экзистенция свободы в культурно-ментальном измерении национальной самоидентификации / Институт истории и политологии Прикарпатского национального университета имени Василия Стефаника.

В статье исследуется место и роль свободы, и ее значение в национальном языке, мышлении и ментальности. Доказано, что политический опыт национальной жизни аккумулируется в языке, мышлении, духовной культуре, менталитете. Учитывая это язык сохраняет исторический опыт, заполняет ментальный склад наций и ее духовные ценности.

Ключевые слова: свобода, язык, политические ценности, политическая культура, духовная культура, менталитет.

Klimonchuk W. J. Existence of freedom in language and mental dimension of national identity / Insytut history and political science of the Carpathian National University named after V. Stefanik.

The article examines the role and place of freedom, and its importance in the national language, thinking and mentality. It is proved that political experience accumulated national life in language, thought, spiritual culture, mentality. For this reason it preserves historical experience, fills mental composition of nations and its spiritual values.

Key words: freedom, language, political values, political culture, spiritual culture, mentality.